

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE
KOMISIJA ZA VARSTVO GORSKE NARAVE

Naravne vrednote na in ob Šaleški planinski poti

seminarska naloga

Menotor:
Irena Mrak

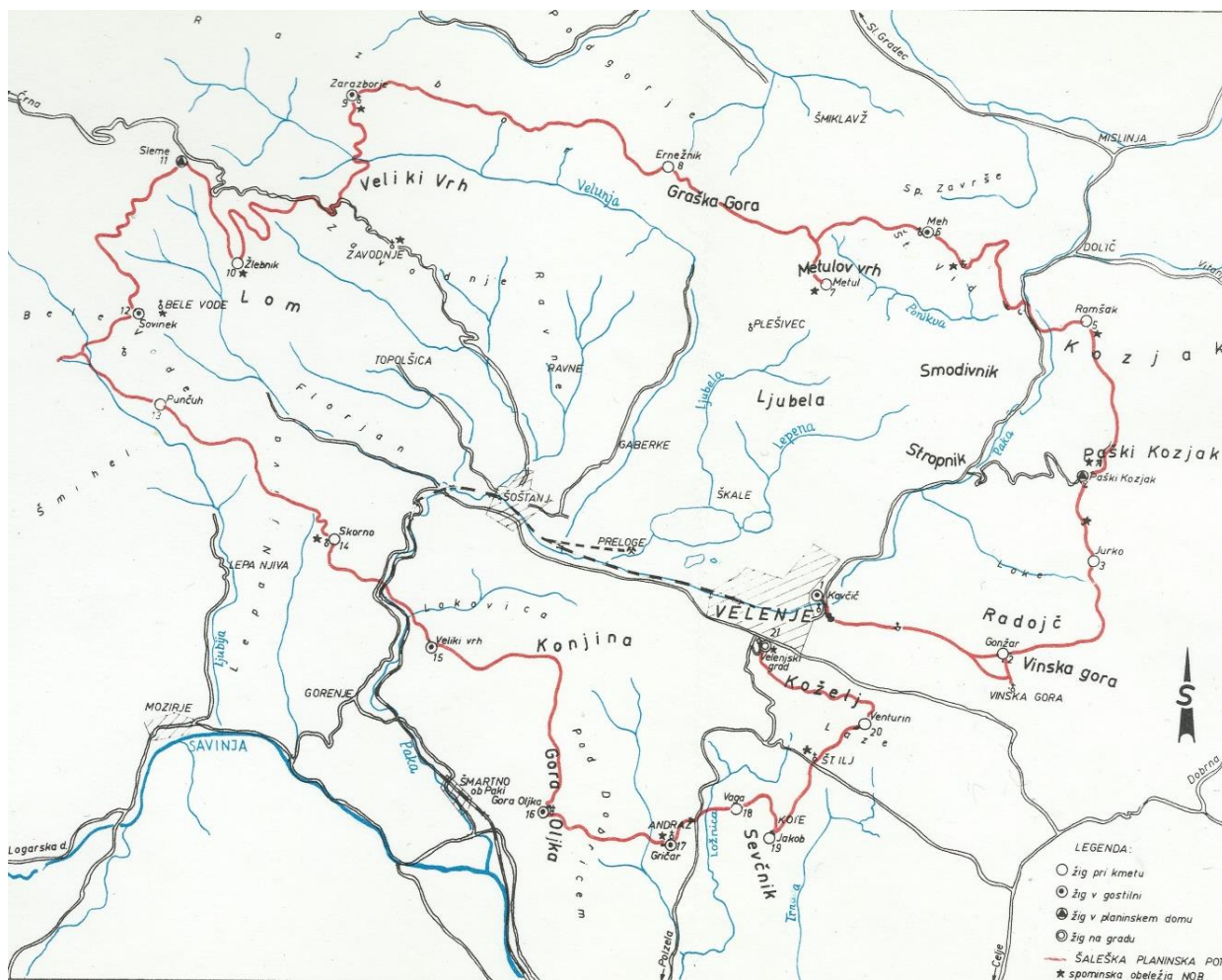
Avtorica:
Manca Dremel, PD Vinska Gora

UVOD

Šaleška planinska pot je planinska obhodnica, ki poteka okoli Šaleške doline, po njenih hribovitih in gričevnatih obronkih. Nastala je leta 1974 na pobudo Planinskega društva Velenje, ki je še danes njen lastnik in upravitelj. Dolga je približno 140 km, prehodimo jo v približno 33 urah. Seveda jo večina planincev prehodi v več etapah. Na poti je 21 kontrolnih žigov, ki se nahajajo pri kmetih, planinskih kočah ali gostiščih. Podrobnejši opis poti s kulturnimi in naravnimi zanimivostmi in znamenitostmi je v planinskem vodniku, ki je bil izdan leto po odprtju poti. V njem je tudi prostor za žige.

Na poti in ne daleč stran od nje se nahaja 78 naravnih vrednot. V času nastanka vodnika Šaleške planinske poti te vrednote še niso bile zavarovane oziroma evidentirane. Danes nikjer ne obstaja evidenca teh vrednot, ki bi jih sigurno bilo smiselno spoznati ob obisku poti. Nekatere so vrednote državnega pomena, nekatere le lokalnega, nekatere so obiskovalcem zelo zanimive, druge manj. Vse pa so vredne obravnave in predvsem varovanja. Seminarska naloga tako ponuja evidenco vseh teh naravnih vrednot, obravnava pa tudi zavarovana območja, območja Nature 2000 in ekološko pomembna območja po katerih pot poteka. Seveda je ob poti tudi veliko kulturne dediščine, iz Registra o nepremični kulturni dediščini sem naštel 73 takih točk, vendar pa sem se v tej nalogi posvetila naravni dediščini in njenemu varovanju.

Namen naloge je podati evidenco vseh naravnih vrednot, zavarovanih območij, območij Natura 2000 in ekološko pomembnih območij po katerih poteka Šaleška planinska pot ter se posebej osredotočiti na za obiskovalce že zanimive geomorfološke naravne vrednote.

Slika 1: Zemljevid ŠPP (Vir: Vodnik šaleške planinske poti, 1974)

NARAVNA DEDIŠČINA NA IN OB ŠALEŠKI PLANINSKI POTI

Planinec, ki se poda na Šaleško planinsko pot se sreča z 78 naravnimi vrednotami različnih vrsti. Nekatere na daleč opazne, druge bolj skrite, ki jih prepoznajo le poznavalci. Nekatere od teh vrednot so že prepoznane kot turistične zanimivosti Šaleške doline, druge imajo potencial, ki (še) ni v rabi. Ob nekaterih so postavljene informativne table, druge na to še čakajo ali pa jih nikoli ne bodo dočakale.

Poleg naravnih vrednot je z vidika naravne dediščine in varovanja narave potrebno omeniti tudi zavarovana območja, območja Natura 2000 in ekološko pomembna območja po katerih poteka del poti.

NARAVNE VREDNOTE NA IN OB POTI

V Atlasu okolja je navedenih veliko več naravnih vrednot kot na planinski karti in veliko več kot se jih promovira kot naravna kulturna dediščina tega območja. Naravne vrednote se nahajajo na poti ali v njeni bližini. V nalogi so omenjene naravne vrednote, ki se nahajajo na poti ali od nje niso oddaljene več kot 20 minut hoda. Naravne vrednote, ki jih je več na majhnem območju in so si po zvrsti enake (npr. jame ob soteski Huda Luknja, na njenem osamelem krasu), so omenjene pod eno naravno vrednoto.

Preglednica 1: Naravne vrednote ob Šaleški planinski poti (VIR: Atlas okolja. ARSO, 2016)

ŠT.	IME	POMEN	ZVRST	OPIS
1	Izvir v Bevčah	d	geom	jama občasni izvir
2	Velunja peč	d	geom	vodoravna jama, jama občasni ponor
3	Gonžarjeva peč	l	geom	Pečine vzhodno od naselja Lipje
4	Šentjanška jama na peči	d	geom	spodmol, kevdrč, jama z breznom in etažami, poševna jama
5	Osredčanova Zvonica	d	geom	poševno ali stopnjasto brezno
6	Brezno belih pajkov	d	geom	poševno ali stopnjasto brezno
7	Koška ura	l	geom	skalna pečina SZ od Dobrne
8	Strmec - skalni možje	l	geom	skalni osamelci južno od Strmca nad Dobrno
9	Kačnik - slap	l	geom, hidro	slap na potoku Kačnik, desnem pritoku Dobrnice
10	Plakopec	l	geom	Vrh pri Visokem na Paškem Kozjaku
11	Zvonica	d	geom	brezno
12	Jurijeva bodika	d	drev	velika bodika pri domačiji Jurij na Kozjaku
13	Paka - nahajališče trilstne valdštajnije	d	bot	nahajališče trilstne valdštajnije (Waldsteinia trifolia) v Paki
14	Pezmanova lipa	d	drev	debela lipa ob kapelici na Kozjaku
15	Huda luknja	d	geom, bot, zool, ekos,	soteska, osameli kras, spodmol, kevdrč, brezno, vodoravna jama, naravni most, naravno okno, jama stalni izvir
16	Špehovka	d	geom	vodoravna jama
17	Pilanca	d	geom	jama z breznom in etažami, poševna jama
18	Lisičja luknja pri Koprivnikarju	d	geom	vodoravna jama
19	Tinetova jama	d	geom	jama z breznom in etažami, poševna jama
20	Srednje Završe - lipi	d	drev	lipi pri cerkvi sv. Vida v Srednjih Završah
21	Skočajeva lipa	d	drev	debela lipa pri domačiji Skočaj v Završah
22	Završe - lipe (4)	l		debela lipa pri domačiji Spodnji Smonkar, pri domačiji Zgornji Smonkar, pri cerkvi sv. Ruperta, pri domačiji Zgornji Navršnik na Završah
23	Zaponškova lipa	l	drev	debela lipa pri domačiji Zaponšek v Završah
24	Mirkačeva lipa	l	drev	debela lipa pri domačiji Mirkač na Graški gori

25	Samčeva jama	d	geom	jama z breznom in etažami, poševna jama
26	Arnejcev slap	l	geom, hidro	slap na levem pritoku Velunje SZ od Plešivca
27	Rdečka jama	d	geom	jama z breznom in etažami, poševna jama
28	Rdečnikove lipe	d	drev	skupina debelih lip pri domačiji Rdečnik v Spodnjem Razborju
29	Spodnji Razbor - pravi kostanj	l	drev	pravi kostanj pri domačiji Zgornji Eberle v Spodnjem Razborju
30	Spodnji Razbor - lipa	l	drev	velika lipa pri domačiji Zgornji Eberle v Spodnjem Razborju
31	Podvajška bresta	l	drev	debela bresta na Spodnjem Razborju
32	Podvajškova lipa	l	drev	velika lipa pri domačiji Podvajšek v Spodnjem Razborju
33	Lapovčnikova lipa	l	drev	velika lipa pri domačiji Lapovčnik v Spodnjem Razborju
34	Razbor - lipi	l	drev	veliki lipi pri cerkvi sv. Danijela na Gornjem Razborju
35	Radmanova lipa	l	drev	velika lipa pri domačiji Radman na Gornjem Razborju
36	Žlebnikova lipa	l	drev	lipa pri domačiji Žlebnik JZ od Zavodenj
37	Hudi potok - soteska	l	geom, hidro	Soteska Hudega potoka (Šentflorjanščice), desnega pritoka Pake, med Belovskim vrhom Vršičem nad Belimi Vodami in Lomekom nad Topolšico
38	Orlov jesen	l	drev	jesen v Šentvidu pri Zavodnju
39	Mežnija - lipa	l	drev	lipa večjih dimenzij pri Mežniji v Javorju
40	Javorski potok	l	hidro	desni pritok Meže
41	Brlovški vrh	l	geom	vrh zahodno od Belih Vod
42	Ljubija - zgornja soteska	l	geom, hidro	Zgornji del soteske Ljubije ob izviru
43	Bele vode - spodmol	d	geom	spodmol po Sv. Križem v dolini Ljubije Z od Belih Vod
44	SK 1,2,3,4,5	d	geom	vodoravna jama
45	Zasuta jama	d	geom	vodoravna jama
46	Brezno v Križnici	d	geom	poševno ali stopnjasto brezno
47	Ljubija - izvir	l	hidro	kraški izvir pod Goltmi pri belih Vodah
48	L- 1,2,3	d	geom	vodoravna jama, spodmol, kevdrč
49	Konečka Otlica	d	geom	vodoravna jama
50	Konečka zijalka	d	geom	jama z breznom in etažami, poševna jama
51	Zijalka pod Sv. Križem	d	geom	spodmol, kevdrč
52	Spodmol pod Sv. Križem	d	geom	spodmol, kevdrč
53	Dadijeva jama	d	geom	vodoravna jama
54	Ljubija - spodnja soteska	l	geom, hidro	soteska Ljubije med Šmihelom in Belimi Vodami
55	Rupa pod Pergovnikom	d	geom	brezno
56	Aramova jama	d	geom	brezno
57	Viskočka zijalka	d	geom	spodmol, kevdrč
58	Podvratnikova	d	geom	vodoravna jama

	luknja			
59	Škrubov potok	l	geom, hidro, ekos	levi pritok Savinje vzhodno od Mozirja
60	Lokoviška jama	d	geom	jama občasni ponor
61	Slap pod Letonjem	l	geom, hidro	slap na desnem pritoku Pake pod domačijo Letonja zahodno od Lokovice
62	Jama v Zidaletovih pečeh	d	geom	spodmol, kevdrč
63	Veliki vrh - jama	d	geom	jama na Velikem Vrh
64	Samotni stalaktit	d	geom	vodoravna jama
65	Lokovica - jama	d	geom	jama z dvema vhodom južno od Lokovice
66	Jama črnega polža	d	geom	brezno
67	Jama nad progo	d	geom	vodoravna jama
68	Polakova zijalka	d	geom	spodmol, kevdrč
69	Krak	d	geom	vodoravna jama
70	Lokoviška jama v Velikem Vrh	d	geom	jama v Velikem Vrh
71	Rakunov bor	l	drev	rdeči bor severozahodno od Gore Oljke
72	Brezno na Gori Oljki	d	geom	brezno
73	Majheničeva smreka	d	drev	smreka severno od domačije Zagorc v Dobriču
74	Kovačeva jama	d	geom	jama z breznom in etažami, poševna jama
75	Ložnica - vodotok na Ponikovskem krasu	l	hidro, ekos	vodotok z meandri na zakraseli Ponikovski planoti
76	Vranjekova rupa 1, 2	d	geom	vodoravna jama, jama z breznom in etažami, poševna jama
77	Vranja peč	l (hrbet) d (jama)	geom	zakrasel apnenčast hrbet in jama s stalnim tokom jugozahodno od Arnač
78	Bahova luknja	d	geom	jama z breznom in etažami, poševna jama

Legenda:

ŠT. je zaporedna številka naravne vrednote, omenjene v tej zaključni seminarski nalogi. Naravne vrednote si sledijo po vrsti, tako kot si sledijo na poti.

IME je ime naravne vrednote kot je poimenovana v Atlasu okolja.

POMEN naravne vrednote je lokalni (l) ali državni (d).

ZVRSTI naravnih vrednot ob Šaleški planinski poti so geomorfološke (geom), hidrološke (hidro), botanične (bot), drevesne (drev), ekosistemske (ekos), zoološke (zool).

V **OPISU** je zapisana kratka oznaka naravne vrednote iz Atlasa okolja.

ZAVAROVANA OBMOČJA, NATURA 2000 IN EKOLOŠKO POMEMBNA OBMOČJA

Krajši del Šaleške planinske poti poteka po mejah dveh lokalno zavarovanih območjih: krajinskega parka Ponikovski kras in krajinskega parka Golte. Del poti poteka po ekološko pomembnih območjih Velenjsko-Konjiško hribovje, Uršlja gora-Razbor in Kamniško-Savinjske Alpe. Del poti poteka po območjih Natura 2000. To so Huda luknja, Razbor in Grintovci.

PREDSTAVITEV IZBRANIH GEOMORFOLOŠKIH NARAVNIH VREDNOT OB ŠALEŠKI PLANINSKI POTI IN NJHOVO NARAVOVARSTVO

Za podrobnejšo predstavitev sem si izbrala geomorfološke naravne vrednote, ki so vizualno zanimive, ekološko občutljive, hkrati pa bi se jim z vsebino (npr. informativne table, omemba v planinskem vodniku ipd.) lahko dodal izobraževalni in naravovarstveni pomen.

VELUNJA PEČ

Velunja peč je naravni most, visok okoli 10 m. V njegovih stenah je voda izoblikovala 4 kraške jame, globoke od 11 do 30 m. Potok je pod mostom ustvaril 5- in 7-metrski slapova. Bajka pravi, da je izvir vode zdravilen, v njem pa se kopajo vile (Naravna dediščina, 2016). Ker se ta vrednota ne nahaja neposredno na Šaleški planinski poti, bi bilo smiselno s ŠPP označiti pot, ki pripelje do Velunje peči. Ob Velunji peči pa postaviti informativno tablo o pomenu te naravne vrednote.

Slika 2: Velunja peč (VIR: Naravna Dediščina, 2016)

GONŽARJEVA PEČ

Gonžarjeva peč je krušljiva dolomitna stena, visoka od 40 do 55m. Nakloni so veliki, tudi do 90°. Široka je 190 m. Osnova je triasni dolomit, ob steni pa se kopiči pobočni grušč. Ob meji z dolomitom poteka pokrit prelom, ob katerem je stena nastala. Leta 2011 so na njej odprli zavarovano plezalno pot. Z izgradnjo te ferate so posegli ne le v steno, ampak tudi v ekosistem na peči, z značilno vegetacijo skalnih razpok prisojne strani ter njenega živalstva. Ob odprtju poti je Planinsko društvo Vinska Gora ob vznožje postavilo informativno naravovarstveno tablo, ki obiskovalce opozori na pomen naravne vrednote. ŠPP ne poteka neposredno ob tej naravni vrednoti, je pa planinska pot s Šaleške planinske poti do Gonžarjeve peči dobro označena.

Slika 3: ferata na Gonžarjevi peči (Vir: PD VG, 2016)

ŠENTJANŠKA JAMA NA PEČI

Jama se nahaja sredi skalne stene na kateri stoji cerkev sv. Janeza Krstnika. Na steni je odložena debela plast lehnjaka. Skala je v osnovi zgrajena iz apnenca, ki so ga intenzivni procesi zakrasevanja spremenili v splet manjših jam, rovov, hodnikov in razpok, obloženih s sigo ter okrašenih s kapniki. Lehnjak je na tem mestu v geološki preteklosti nastal zaradi Šentjanškega potoka, ki danes skalo obide. Ta lehnjakov vršaj, ki v sebi skriva jamo, že od daleč privablja poglede, saj je drugačen od širše okolice.

Planinsko društvo Vinska Gora je ob lehnjakov vršaj postavilo informativno naravovarstveno tablo, ki opozarja na pomen varovanja te vrednote. Tudi ta naravna vrednota se ne nahaja na Šaleški planinski poti. Do nje vodi planinska pot, a ni posebej označeno » do Šentjanške jame na peči«.

Slika 4: cerkev nad jamo, na lehnjakovem vršaju (Vir: Slovenia.info, 2016)

HUDA LUKNJA

Huda Luknja je kilometer dolga soteska reke Pake. Na dnu in na koncu soteske se odpira kraška jama Huda Luknja. Območje Tisnika, zahodno od soteske, in območje Pečovnika, vzhodno od soteske je apnenčasto in zakraselo. O tem priča potok Ponikva, ki pod Šentvidom ponikne in se zopet pojavi kot kraški izvir iz jame Huda Luknja, ki se potem izliva v Pako. Skalno pobočje nad sotesko je razčlenjeno s številnimi kraškimi zajedami, iz redkega gozda štrlijo grebeni, ostenja in posamezne skale korozijsko razjedenega apnenca, pod nekaterimi skalnimi stenami so vhodi v krajše vodoravne in poševne jame. Na Tisniku je več kot 20 dostopnih kraških votlin (Huda luknja, 2016).

Slika 5: Soteska Huda luknja, kjer poteka glavna prometna povezava na Koroško (Vir: Wikipedia Paka, 2016)

»Kras Tisnika je sestavni del karbonatnih severnih Karavank, ki se tod najbolj vzhodno pokažejo izpod miocenskih klastitov. Karbonatno kamnino sestavljajo dolomiti in apnenci srednjega in zgornjega triasa. Trdni apnenec koničastega Tisnika in Pečovnika se vzpenjajo nad okoliškimi mehkejšimi plastmi laporja, peščenjaka in kanglomerata, ki oblikujejo nekraško površje. Razgibana morfologija je tudi posledica tektonske zgradbe. Na južni strani Tisnika in Pečovnika se je neskladoviti apnenec ob prelomu dvignil nad miocenske plasti, medtem ko je na severni strani obdan z nagubanim črnim skrilavcem in zdrobljenim dolomitom. Številni prelomi delijo apnenec v pretrto kamnino, ki jo padavine zlahka razjedajo, vode ki poniknejo pa odplavljajo« (Huda luknja, 2016).

Širše območje soteske Huda luknja je zavarovano kot naravni rezervat s tremi jamami, Hudo luknjo, Špehovko in Pilanico, vse je izoblikovala ponikalnica Ponikva s tem, ko je prestavljala svoj tok vedno globlje v kraško notranjost.

»Zaradi posebne mikroklimе v soteski in ob vhodu v jamo Huda luknja rastejo alpske vrste kot so: lepi jeglič (*Primula auricula*), dvocvetna vijolica (*Viola biflora*), alpski repnjak (*Arabis alpina*), kartuzovka (*Corthusa matthioli*), ... Na pobočju Tisnika je ilirska termofilna flora: črni gaber (*Ostrya carpinifolia*), mali jesen (*Fraxinus ornus*), šmarna hrušica (*Amelanchier ovalis*), ... Raznovrstno je tudi živalstvo: postrvi in rakci, povodni kos (*Cinclus cinclus*), gamsi in modrasi« (Wikipedija. Naravni rezervat Huda luknja, Špehovka, Pilanica, 2016). V jami živijo različne vrste hroščev in redki pajki. Botaniki navajajo, da je soteska zanimiva tudi zaradi nekaterih ostankov višje alpskih rastlin kot so avrikelj, steblnati petoprstnik, razne vrste krečev, škržoliča, bledorumeni česen (Ževart, 1974).

Slika 6: pogled iz jame Huda luknja (VIR: Kraji - Slovenija, 2016)

Ogled jame Huda luknja je mogoč le v spremstvu jamarjev in je s tem zaščiten pred hujšimi posegi. Vhod v jamo so zaprli in s tem onemogočili odlaganje odpadkov v jamo. Ob obiskih jame so skupine majhne zato jamskega ekosistema ne motijo pretirano. Ker pa je kraški svet še posebej občutljiv, je potrebna varstvena zaščita širšega kraškega zaledja. Tudi tukaj bi bilo na mestu pred jamo smiselno informirati o pomenu in občutljivosti kraškega sveta. Sigurno pa ima na sotesko velik negativen vpliv promet, saj skoznjo poteka glavna prometna povezava na Koroško.

JAMA ŠPEHOVKA

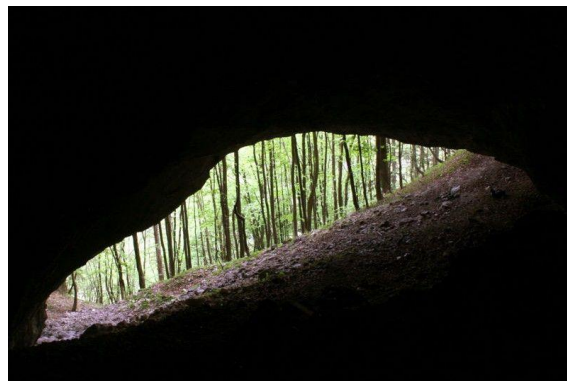
Jama Špehovka je vodoravna jama dolžine 91 m. Predstavlja prazgodovinsko arheološko najdišče, še posebej znana po medvedjih obrusih, koščeni konici in dveh harpunah. Je odprta jama z nadzorovanim vstopom. O njenem kulturnem in naravovarstvenem pomenu bi bilo informirati v opisu poti in na licu mesta.

Slika 7: jama Špehovka (Vir: Naravna dediščina, 2016)

JAMA PILANICA

Poleg kapnikov in zanimivega vhoda, je tudi ta jama znana po arheoloških najdbah. Ob vhodu so med drugo svetovno vojno izkopali črepinje prostoročno izdelane keramike, kosti jamskega medveda in rimsko fibulo iz 2. stoletja. Je odprta jama z nadzorovanim vstopom. Tudi o tej jami bi bilo smiselno informirati o njenem kulturnem in naravovarstvenem pomenu.

Slika 8: vhod v jamo Pilanico (Vir: Naravna dediščina, 2016)

VRANJA PEČ

»V apnenčastem hrbtu je voda izoblikovala več kraških objektov, med katerimi je najbolj zanimiva jama v obliki črke S in dolžini okrog 60 m. Nad vhodom v jamo je zanimiv, okrog 14 m visok skalni mož« (Naravna dediščina, 2016). Jama je odprta na obeh straneh, tako da je pohodnikom možen prehod na drugo stran. Na stenah ob jami se nahaja plezališče, ki je zanimivo predvsem za lokalno prebivalstvo. Ker ima jama prost in enostaven vstop, je naravovarstveno ogrožena. Prav tako na ekosistem vplivajo plezalci, ki se poslužujejo njenih vhodnih zunanjih sten. Ob jami tudi ni informativen table, ki bi obiskovalce informirala o njenem pomenu.

Slika 9: Vranja peč (Vir: Facebook, 2016)

ZAKLJUČEK

Iz vidika naravne dediščine je Šaleška planinska pot zanimiva. Naravovarstveni pomen teh zanimivosti je pomemben in s strani države urejen (naravne vrednote, zavarovana območja itn.), vprašanje pa je koliko so te zanimivosti dejansko zavarovane in kontrolirane pred nami samimi. Glede na to, da je Šaleška planinska pot manj obiskana (približno 30 značk za prehojeno pot podeli Planinsko društvo Velenje letno), se nam za prevelik obisk ni treba bati. Problem lahko nastane zaradi neinformiranosti in človeške malomarnosti. Večina naravnih vrednot in naravovarstvenih območij na poti ni posebej označenih, mimoidoči ne vedo, da gredo mimo naravne vrednote. So le redke izjeme, kjer so postavljene informativne naravovarstvene table z opisom zanimivosti. Smiselno bi bilo vse te vrednote, ki so evidentirane v tej nalogi, omeniti v opisu poti (vodniku) ter ob »najobčutlivejših« in najzanimivejših postaviti informativne table. Tako pot ne bi igrala le rekreativne vloge ampak tudi izobraževalno.

VIRI NI LITERATURA

- Atlas okolja. ARSO. URL: http://gis.arso.gov.si/atlasokolja/profile.aspx?id=Atlas_Okolja_AXL@Arso (Citirano 17.5.2016).
- Facebook. URL: <https://www.facebook.com/tdsentilj/photos/pcb.904192536358078/904192409691424/?type=3&theater> (Citirano 28.9.2016)
- Huda luknja. URL: <http://www.speleos-siga.org/huda%20luknja/HUDA%20LUKNJA%20narava.htm> (Citirano 28.9.2016).
- Kraji - Slovenija. URL: http://krajie.eu/slovenija/huda_luknja/photos/slo (Citirano 30.8.2016).
- Naravna dediščina. URL: <http://www.velenje.si/za-obiskovalce/naravna-in-kulturna-dediscina/naravna-dediscina> (Citirano 28.9.2016).
- PD VG. URL: http://pd-vg.velenje.si/index.php?option=com_content&view=article&id=7&Itemid=149&AG_MK=0&AG_form_paginInitPages_1=4&AG_form_albumInitFolders_1=albumi/2011/2011-04-03%20-%20Otvoritev%20Gonzarjeve%20peci&AG_form_scrollTop=700&AG_form_scrollLeft=0&AG_MK=0 (Citirano 28.9.2016).
- Planinska karta Šaleška dolina z okolico 1:50000. 2013. 1:50000. Ljubljana, Planinska zveza Slovenije
- Slovenia.info. URL: http://www.slovenia.info/si/turisticni-ponudniki/turisticno-drustvo-vinska-gora.htm?turisticni_ponudniki=6560&lng=1&rd=desktop (Citirano 28.9.2016).
- Vodnik ŠPP
- Wikipedia Paka. URL: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Paka#/media/File:Paka-hudaluknja-soteska.jpg> (Citirano 28.9.2016).
- Wikipedija. Naravni rezervat Huda luknja, Špehovka, Pilanica. URL: https://sl.wikipedia.org/wiki/Naravni_rezervat_Huda_luknja,_%C5%A0pehovka,_Pilanca (Citirano 28.9.2016).
- Ževart, D., 1974. Šaleška planinska pot. Velenje, Planinsko društvo Velenje, 110 str.